

Justitiedepartementet

Yttrande över SOU 2025:57 Polisiär beredskap i fred, kris och krig

Den Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Umeå universitet har fått uppdraget att bereda Umeå universitets yttrande över betänkandet Polisiär beredskap i fred, kris och krig. Remissvaret har utarbetats av en arbetsgrupp vid Statsvetenskapliga institutionen där följande personer har ingått: Malin E. Wimelius (prefekt), docent Veronica Strandh och professor Niklas Eklund. Till gruppen knöts docent Anton Westman, docent Lina Gyllencreutz, samt medicine doktor Johan Hylander vid Kunskapscentrum i katastrofmedicin. Samråd har också skett med Enheten för polisiärt arbete genom föreståndaren Daniel Skog.

Arbetsgruppen konstaterar att utredningen redovisar sina historiska markörer och ingångsvärden tydligt. Hoten mot det öppna demokratiska Sverige har vuxit i såväl omfattning som komplexitet. Gränserna mellan fred och krig blir alltmer otydliga i vår egen tid samtidigt som den fredstida brottsligheten blir alltmer komplex. Att i detta läge se över de rättsliga förhållandena mellan civila och militära resurser är välkommet, och arbetsgruppen delar utredningens uppfattning om växande behov av samordning och resursdelning mellan Polisen och Försvarsmakten.

Av särskild vikt härvidlag är att utredningen drar slutsatsen att militär och polis ska hållas åtskilda samt att Polisen är en civil myndighet/organisation med särskilda mandat. Stödfunktioner ska i fall av resurssamverkan därför ledas av befäl inom respektive organisation och respektive mandat ska, hitom höjd beredskap, följa samhällsuppdragen. Detta anser arbetsgruppen kunna säkerställa den polisiära kompetensens bevarande även under samverkan. Att dessutom lyfta ut Sveriges andra polisiära myndighet (Säkerhetspolisen) ur sammanhanget är en god idé, eftersom denna myndighets behov av praktisk samverkan gestaltar sig annorlunda än den öppna polisens. Enligt utredningen är syftet att stärka Polisens beredskap hitom nationellt beslut om höjd beredskap. Trots gråzoner i tid och rum när det gäller ett sådant beslut, så torde de föreslagna regeländringarna kunna gynna beredskapen i vid mening. Försvarsmakten ska lämna stöd endast i "mycket allvarliga fall", "under polisens ledning" och utan att "allvarligt hindra Försvarsmaktens ordinarie verksamhet" (s.29). Myndigheterna ska således iaktta såväl lämplighet som proportionalitet (s.30) vilket borgar för ett vidmakthållande av den för demokratin så viktiga rågången mellan civilt och militärt.

De rent lagtekniska aspekterna har inte beaktats i detta yttrande. Däremot ägnas två andra aspekter av utredningens förslag särskild uppmärksamhet: Helikoptertransporter och Reservpolis.

Helikoptertransporter är en kritisk resurs för prehospitalt omhändertagande, mer allmänt under omfattande kriser och krig men framför allt i fredstid och påtagligt i fjällen. Det är arbetsgruppens uppfattning att nuvarande ordning för helikopterburna fjällräddningstransporter inte möter behovet. Det är dessutom problematiskt att detaljerade helikopterinsatsdata saknas. En behovskartläggning borde initieras i anslutning till den föreslagna regleringen, innefattande inte bara genomförda insatser utan även fall där önskemål om helikoptertransport ej kunnat bifallas eller allvarligt försenats. Arbetsgruppen skulle i så fall rekommendera att en kartläggning av helikopterinsatser i fjällen, alltså under fredliga förhållanden, innefattar Försvarmakten, Sjöfartsverket, ambulanshelikopter, privata helikopteraktörer, och norska helikopteraktörer. Eftersom alla fjällräddningsuppdrag registerförs hos Polismyndigheten borde en sådan detaljerad, interdisciplinär beskrivning vara möjlig att genomföra. Givet den stora kunskapsluckan förefaller den dessutom rimlig att finansiera, givet att en sådan kartläggning ska bilda beslutsunderlag för ett nationellt helikoptersystem inom fyra år.

Utredningen påpekar att kvalificerade piloter i beredskap för sällanhändelser behöver övning i kvalificerade flygprofiler för att inte tappa kompetens. Den pekar också på ett generellt rekryterings- och utbildningsbehov beträffande pilotresurs. Arbetsgruppen uppfattningen att helikopterresurs för fjällräddning kan stärkas redan på kort sikt om Sjöfartsverket ges utökad stödmöjlighet, men vill samtidigt lyfta behovet av utbildning innan svårare insatser kan genomföras. Ett parallellt utbildningsbehov beträffande omhändertagande föreligger sannolikt också. Fördelar och tidsvinster genom nyttjande av befintliga resurser hos Sjöfartsverket och Försvarmakten bör ej dämpa långsiktiga ambitioner att tillskapa adekvat helikopterresurs för Polismyndighetens fjällräddning.

Utredningens förslag om att civila statliga aktörer ska dela helikoptersystem för att genom synergieffekter förbättra långsiktig förmåga förefaller ändamålsenligt. Arbetsgruppen saknar dock något om den tekniska sakkunskap som måste ges utrymme att bedöma om risk föreligger för otillfredsställande kompromisslösningar. Om tid till avtransport av nödställda kan minskas med god yttäckning så vore samlat resursutnyttjande av helikopterflygplatser och annan infrastruktur ändamålsenligt för fjällräddning. Arbetsgruppen instämmer i att en sambasering av helikopter och den resurs som ska transporteras blir av betydelse för sådan tidsvinst. Ett samlat nyttjande av utbyggda resurser förefaller dessutom ändamålsenligt i förhållande till förändringar i beredskapsläget.

UMEÅ UNIVERSITET

Reservpolis har, som utredningen föreslår, förutsättningar att bli en kritisk resurs såväl hitom som bortom beslut om höjd beredskap. Dess införande stärker dessutom ambitionen att bibehålla en rågång mellan de polisiära och militära myndighetsområdena i kris såväl som i krig. Utredningen identifierar möjligheter att på två sätt stärka och personalförsörja Polisen (ej primärt omfattande Säkerhetspolisen, men som en möjlig förstärkning även i den myndigheten via civilplikten). Det ena sättet är att med utgångspunkt i civilplikten krigsplacera tidigare verksamma inom Polisen, vilket skulle ge effekt i händelse av höjd beredskap eller krig. Utredningen förutsätter också att ett sådant system över tid skulle kräva ett system för repetitionsutbildning, inom vilket de polisiära kunskaperna och förmågorna hos individer kan upprätthållas. Målgrupp för denna förändring av verksamheten är tidigare anställda inom Polisen, som kan antas motsvara de krav som ställs för att få inneha polisiär befogenhet. Handläggning skulle i så fall rymmas inom ramen för den i Sverige ännu framväxande civilplikten.

Det andra sättet att personalförsörja och stärka Polisen är enligt utredningen att på frivillig basis införa ett system med reservpoliser som kan vara tillgängliga vid extrema eller extraordinära händelser i fredstid. Utredningen identifierar möjligheten att även här använda sig av civilplikten och att skapa möjligheter att koppla den fredstida polisiära beredskapen till krigsplacering av personal, enligt ovan. Även här krävs att löpande kontakter med och repetitionsutbildning för reservpoliser utvecklas, något som får antas komma att åligga Polisen själv. Utredningen säger sig också veta om att liknande resursförstärkning på olika sätt och i olika grad redan används inom myndigheten. Det väsentliga är emellertid att en kodifiering av det nya systemet skulle systematiseras för att gälla lika i hela landet, därav tankarna på en koppling mellan frivillighet och civilplikt för denna kategori av reservpoliser. Utredningen föreslår också att personal med polisiär befogenhet ingår i kategorin men väsentligen att sådan personal vid inkallelse ska verka under ledning av aktivt polisbefäl.

Utredningens förslag till inrättande av reservpolis verkar rimligt givet de utmaningar på samhällssäkerhetens område som Sverige står inför. Arbetsgruppen vill emellertid peka på förutsägbara problem med implementeringen av reservpolisen. Vilken roll civilplikten i slutändan ska spela och hur de två föreslagna systemen ska administreras tar utredningen inte ställning till. Arbetsgruppen anser att detta ger en otydlighet avseende hur reservpoliser ska administreras och av vem. På samma sätt som inom andra myndighetsområden finns problem med vad som ligger hitom och bortom höjd beredskap. En fråga uppstår också kring hur lämplighet hos polisman ska fastställas, och av vem. Om reservpoliserna indelas på två kategorier, en för fredstid och en för krigstid, så borde deras olika inriktningar också ställa olika krav på repetitionsutbildning och kompetenshöjande åtgärder. Arbetsgruppen finner att förslaget bygger på en tudelning av reservpoliserna, en grupp inriktad på nära samverkan med Försvarmakten under höjd beredskap och krig, en annan inriktad på krishantering och normal polisiär verksamhet i fredstid. Arbetsgruppen finner i detta led att

UMEÅ UNIVERSITET

utredningens förslag inte löser Polisens grundläggande problem med att i sin verksamhet slitas mellan nationella och lokala prioriteringar. Motsvarande spänningar kan förutspås även inom ramen för ett tudelat system av reservpoliser.

Utifrån ett utbildningsperspektiv vill arbetsgruppen också, efter att ha inhämtat synpunkter från Enheten för polisiärt arbete, poängtera följande: att rekrytera reservpoliser från polisstudenter på termin 3–4 kan verka logiskt – de är säkerhetsprovade och har viss utbildning. Men det riskerar att skapa krav på likriktning mellan landets polisutbildningar, trots att uppläggen skiljer sig åt. Ska alla studenter ha nått samma kunskapsnivå vid samma tidpunkt? Dessutom är frågan vad man vinner på att ta in studenter innan examen, när det ofta bara återstår ett halvår eller ett år? För tidigare poliser som reservpoliser finns också utmaningar. Deras erfarenhet och kompetens varierar beroende på tjänstgöringstid, roll och vad de gjort efteråt. Det kräver noggrann bedömning – inte alla har samma förutsättningar att återgå i tjänst. De flesta borde dock vara mer användbara än polisstudenter i termin 3 eller 4, beroende på vad de ska göra förstås.

Avslutningsvis finner arbetsgruppen att utredningens förslag i SOU 2025:57 *Polisiär beredskap i fred, kris och krig* ligger rätt i tiden. Lagstiftningen behöver ses över för att underlätta samverkan mellan Polisen och Försvarsmakten såväl i fredstid som under höjd beredskap eller krig. Inom områdena Helikopterresurs och Reservpolis anser arbetsgruppen dock att de åtgärder som krävs för att förslaget ska nå framgång måste röra sig bortom förändringar av lagtext. Väsentlig information saknas på transportsidan och mottagarkapaciteten hos Polisen väcker frågor. Arbetsgruppen finner att det stora och svåra arbetet med förändringen kommer att handla om praktik och implementering inom ramen för två stora och resurskrävande svenska myndigheter.

Beslut i ärendet har fattats av professor Ulrika Haake, den Samhällsvetenskapliga fakultetens dekan, efter föredragning av fakultetssamordnare Åsa P Isaksson.

För den samhällsvetenskapliga fakulteten

Ulrika Haake
Dekan

Åsa P. Isaksson
Fakultetssamordnare